

26. Senâyî'nin manzum *Süleymaniyye*'sinin metaforik söylem çözümlemesi**Nagehan UÇAN EKE¹****APA:** Uçan Eke, N. (2023). Senâyî'nin manzum *Süleymaniyye*'sinin metaforik söylem çözümlemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 323-336. DOI: 10.29000/rumelide.1330495.**Öz**

Toplumsal ve anlambilimsel bir yaklaşım olan söylem çözümlemesinde, sözcülemenin bağlamı, vericinin özellikleri ve sözcenin anlamsal özellikleri göz önünde bulundurulur. O hâlde bir kez okuma ile fark edilemeyecek söylemsel özdekliliği çözümlemek, söylem çözümlemesinin temel meselesidir. Söz konusu edebî metinler olduğunda ise söylem çözümlemesi, ihtiyaçtan daha çok zarurettir. Nitekim üst bir dille yaratılan edebî eserler, içerdikleri imge ve metaforlarla söylemi derinleştirirler. Bir edebî eserin esas manası barındırdığı metaforlarda gizlidir. Esasen metaforik düşünme; kişinin kendini ve diğerlerini tanımasını sağlamanın yanı sıra nasıl iletişim kurduğumuzu, nasıl öğrendiğimizi, nasıl keşif ve icat ettiğimizi anlamak için son derece önemli bir araçtır. Bilhassa kavramsal metaforlar ve görüntü şemaları, ortak özellikleri paylaşan iki şey arasında gizli karşılaştırma yapan metaforik düşünmenin temel unsurlarıdır. Edebî-bilimsel inşalar olarak metaforlar; bir çağın, bir kültürün, bir ortamın yansımasıdır ve onları kullananların faaliyetlerini ve düşüncelerini ifade eder. Kanuni Sultan Süleyman'ın uzun süren saltanatı boyunca seferlerini, savaşlarını, zaferlerini veya bu dönemin diğer olaylarını anlatmak için yazılan eserler genellikle Süleymanname adıyla anılagelmıştır. Tarih kitaplarında yer almayan birçok ayrıntı Süleymanname gibi edebî eserlerden elde edilebilir ya da bu eserler var olan bilginin teyit edilmesinde başvuru kaynağı olabilir. Başka bir deyişle Süleymanname, bilhassa tarihe tanıklık etmeleri yönüyle edebî kıymetleri kadar disiplinlerarası çalışmalar için de çok önemli birer kaynaktır. Senâyî'nin 1521'deki Belgrad'ın fethiyle başlayan Süleymanname'si Sultan Süleyman'ın Batı'ya ve Doğu'ya yaptığı birçok sefer hakkında bilgi vermekte ve 1538'deki Karaboğdan Seferi'yle sona ermektedir. Bu manzum Süleymanname gerek verdiği tarihî bilgi ve gerek Kanuni methiyesi olması sebebiyle barındırdığı dilsel malzeme açısından oldukça zengindir. Bu çalışmada, Senâyî'nin manzum Süleymaniyyesi üzerinde metaforik söylem çözümlemesi yapılacak ve böylelikle tarihî/edebî bir metinden hareketle 16. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin olanakları tespit edilerek söylemin gücü ve gelişimi izlenebilecektir.

Anahtar kelimeler: söylem çözümlemesi, metafor, Senâyî, Süleymaniyye**Metaphorical discourse analysis of Senâyî's verse *Süleymaniyye*****Abstract**

In discourse analysis, which is a social and semantic approach, the context of the utterance, the characteristics of the transmitter and the semantic features of the utterance are taken into consideration. Therefore, analyzing the discursive matter that cannot be noticed with a single reading is the main issue of discourse analysis. When it comes to literary texts, discourse analysis is more of a necessity than a necessity. As a matter of fact, literary works created with a superior language

¹ Doç. Dr.; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Muğla, Türkiye), nucaneke@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1699-9395 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 04.05.2023-kabul tarihi: 20.07.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1330495]

deepen the discourse with the images and metaphors they contain. The main meaning of a literary work is hidden in the metaphors it contains. Essentially metaphorical thinking; it is an extremely important tool for understanding how we communicate, how we learn, how we discover and invent, as well as getting to know oneself and others. Especially, conceptual metaphors and image schemas are essential elements of metaphorical thinking, which makes a covert comparison between two things that share common features. Metaphors as literary-scientific constructs; it is a reflection of an era, a culture, an environment and expresses the activities and thoughts of those who use them. During the long reign of Kanuni Sultan Süleyman, the works written to describe his campaigns, wars, victories or other events of this period were generally referred to as Süleymanname. Many details that are not included in history books can be obtained from literary works such as Süleymannames or these works can be a source of reference in confirming existing knowledge. In other words, Süleymannames are a very important source for interdisciplinary studies as well as their literary value, especially in terms of witnessing history. Senâyi's Süleymanname, which started with the conquest of Belgrade in 1521, gives information about the many expeditions of Sultan Süleyman to the West and the East, and ends with the Karaboğdan Expedition in 1538. This verse Süleymanname is very rich in terms of linguistic material, both because of the historical information it gives and because of its legal eulogy. In this study, metaphorical discourse analysis will be made on Senâyi's verse *Süleymaniyye*, and thus, the power and development of the discourse will be followed by determining the possibilities of 16th century Ottoman Turkish based on a historical/literary text.

Keywords: discourse analysis, metaphor, Senâyi, Süleymaniyye

Giriş

*Şarkdan azm itdi garba gün gibi sultân-ı Rûm
Feth-i subha çekdi encüm leşkerin san hân-ı Rûm
Senâyi*

Her insan, içinde yaşadığı toplum tarafından biçimlendirilir. Bu süreçte dil, bireyin toplumsallaşmasını sağlayan en önemli araçtır. Bununla birlikte kişinin bir durumu açıklamak için kullandığı dil, kendisiyle ilgili birçok şahsi durumu da ortaya koyabilmektedir. O hâlde hem bireyi hem de toplumu daha yakından tanımak için, kullanılan dilin daha ayrıntılı incelenmesi gerekir. Özellikle metne dayalı okumada gerçeklik, kültürel olarak dilsel veya metaforik inşalar şeklinde değerlendirilir. Nitekim üst bir dille yaratılan edebî eserler, içerdikleri imge ve metaforlarla söylemi derinleştirirler. Bir edebî eserin esas manası şüphesiz barındırdığı metaforlarda gizlidir. Özellikle de şiir için, metaforun dili denebilir. Esasen her sözcük bir zamanlar metafordu ve bu nedenle şairler sıklıkla tıpkı bir arkeolog gibi dil kazısı yaparak söylemin alt ya da üst toprağını kazarlar, böylelikle terimlerin somutluğunu ve metaforik tazeliğini yeniden kazandırır (Parini, 2022: 74). Bilişsel dilbilim, metaforu bir kavramsal alanın başka bir kavramsal alanla karşılaşması olarak tanımlar. Bir başka ifadeyle metaforlarda A, B'dir kodlaması bulunur. Metaforlar aynı zamanda, toplumsal olgulara ilişkin bilincimizin dışavurumunu sağlayan dilsel araçlar olarak söylemin en önemli anahtarlarıdır. Farklı yaklaşımlar doğrultusunda "söylem" farklı şekillerde tanımlanır. Bazı araştırmacılara göre söylem, bütün konuşma ve yazma eylemleri olarak değerlendirilirken, bazı araştırmacılara göre ise sadece konuşma ağı türevlerinden oluşan uygulamalar söylemdir. M. Foucault ise söylemi daha genel, tarihî ve gelişmekte olan dil uygulamaları olarak görür (Potter & Wetherell, 1987). M. Foucault'ya göre her birey farklıdır ve bu farklılık bireylerin söylemlerinin de farklı olmasını sağlar. Söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçleri kapsar (Sözen,

1999). Sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlar başta olmak üzere söylem, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir. Söylem çözümlemesi ise en basit anlatımı ile dil incelemesidir. Ancak bu inceleme ifade edilen dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp ifadelerin/söze dökülenlerin sözdizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirir. Esasen söylem, insan deneyimlerini yansıtır ve aynı zamanda da bu deneyimlerin önemli kısımlarını yapılandırır. Bu nedenle söylem çözümlemesi, söylemin etkilediği veya söylem tarafından yapılandırılan insan deneyimlerinin herhangi bir parçasıyla ilgili olabilir. Söylem çözümlemesi öncelikle kişilerin ve kurumların belirli sosyal ve kültürel çevrelerde dili nasıl kullandıklarını, dile nasıl anlam yüklediklerini ve bu anlam doğrultusunda kendi gerçekliklerini nasıl yarattıklarını ele alır. Ardından da tercih edilen iletişim yapılarının sosyokültürel normlar, tercihler ve beklentilerle olan ilişkisini araştıran söylem çözümlemesindeki temel vurgu, söz konusu konuşmaların ve/veya yazılı iletişimin yapıldığı sosyal çevrenin, normların, güç ilişkilerinin özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesi üzerinedir. Söylem araştırmaları; sadece söylenenler noktasında cümleyi temel alan dar kapsamlı bir dil incelemesi değildir. Metaforik söylem çözümlemesi, dilin sosyal çevreyi, benzer şekilde sosyal çevrenin de dili nasıl yapılandığı üzerinde duran ve bunlara dayalı olarak oluşturulan anlam inşasının nasıl gerçekleştiğine dair üst düzey bir yorumlama imkânı sağlayan ve sosyal bilimler alanına geniş kapsamlı bir bakış açısı sunan bir nitel araştırma yöntemi olarak değerlendirilebilir.

Söylemin iki temel unsuru vardır: Birincisi “dil”, ikincisi “insan”dır. Bu iki temel alan bir bakıma birer belirsizlik alanıdır (Sözen, 1999, s. 21). Söylem, zihindeki yoğun ve karmaşık ilişkiler ağı içinden amaca göre seçilip bir araya getirilen anlamsal oluşumların iletişimi sağlayacak dilsel koşullara göre düzenlenerek tümce boyutunu aşan yapılarla yansıtılması olduğuna göre söylemin bireysel olduğu kadar, toplumsal bilişin (social cognition) de bir göstergesi olduğu rahatlıkla söylenebilir (Büyükkantarçioğlu, 2006: 103). O hâlde eleştirel söylem incelemesi yöntemiyle ayrımcılık, çıkar, dönüştürme ya da yeniden oluşturma, gelenek, hâkimiyet, hegemonya, ırk, ideoloji, kazanç, sınıf farkı, sosyal yapı ya da düzen, toplumsal cinsiyet gibi temalar araştırılabilir. Nitekim eleştirel ve metaforik söylem çözümlemesi güç ilişkileri, değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireylere ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiği ile ilgilidir (Çelik ve Ekşi, 2008: 113).

Kanuni Sultan Süleyman'ın uzun süren saltanatı boyunca seferlerini, savaşlarını, zaferlerini veya bu dönemin diğer olaylarını anlatmak için yazılan eserler genellikle *Süleymanname* adıyla anılagelmiştir. Tarih kitaplarında yer almayan birçok ayrıntı Süleymanname gibi edebî eserlerden elde edilebilir ya da bu eserler var olan bilginin teyit edilmesinde başvuru kaynağı olabilir. Başka bir deyişle Süleymanname, bilhassa tarihe tanıklık etmeleri yönüyle edebî kıymetleri kadar disiplinlerarası çalışmalar için de çok önemli birer kaynaktır. Kanuni döneminin ilk elden kaynaklarını oluşturan belli başlı Süleymanname şöyle sıralanabilir: Teliflerinden itibaren zeyillerle oluşan veya daha sonra bir defada yazılan *Bostan Çelebi*, *Matrakçı Nasuh*, *Gubârî Kireççizade Mahmud Çelebi b. Ahmed Çelebi*, *Ârifî Fethullah Çelebi* tarafından yazılan *Süleymanname* ile belli seferlere mahsus veya manzum olarak daha muhtasar şekilde *Mahremî*, *Senâyi*, *Eyyübî* ve *Hâkî* tarafından kaleme alınan Süleymanname. Bunlar arasından çalışmanın örneklemini oluşturan Senâyi'nin 1521'deki Belgrad'ın fethiyle başlayan *Süleymaniyye*'si, Sultan Süleyman'ın batıya ve doğuya yaptığı birçok sefer hakkında bilgi vermekte ve 1538'deki Karaboğdan Seferi ile sona ermektedir. Bu manzum Süleymanname gerek verdiği tarihî bilgi ve gerek Kanuni medhiyesi olması sebebiyle barındırdığı dilsel malzeme açısından oldukça zengindir. Bu çalışmada, Senâyi'nin manzum *Süleymaniyye*'si üzerinde metaforik söylem çözümlemesi yapılacak ve böylelikle tarihî/edebî bir metinden hareketle 16. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin olanakları tespit edilerek söylemin gücü ve gelişimi izlenebilecektir. Eser, *Senâyi'nin Manzum*

Süleymaniyye'si adıyla 2018 yılında Mesut Bayram Düzenli ve Ahmet Akgül tarafından eserin iki nüshası karşılaştırılmak suretiyle çeviriyazılı metni oluşturularak yayımlanmıştır.

Doğan Günay, bir metnin anlaşılması için öncelikli yapılması gereken işin “okuma” olduğundan söz eder (2000: 67). *Betimleme*, *çözümleme* ve *yorumlama* diye sınıflandırdığı üç okuma edimi sayesinde ayrıntılı okuma gerçekleştirilebilir. Betimleme, cümleler arası ilişkiyi ortaya koymayı sağlar. Birinci okuma, metni dilsel olarak anlama ve cümleler arası ilişkiyi belirleme aşamasıdır. Çözümleme ise genel metin bağlamında yapılabilecek bir etkinliktir. Metnin anlam oluşumunu ortaya koyma, onu eyleyenler, anlatı izlencesi, anlatsal yapı, izleğin belirlenmesi, metinde kullanılan simgeleştirmelerin ve metaforların anlamlandırılması gibi yüzeysel ve derin yapı bakımından okuma aşamasını belirler. Yorumlamaya gelindiğinde ise betimlemesi yapılan metinden yola çıkılarak toplumsal, edebî, tarihsel ve benzeri ölçütlere göre değerlendirme yapılır. Bu doğrultuda odağa alınan Senâyi'nin *Süleymaniyye'si* betimlenip çözümlendikten sonra yorumlanarak eserin metaforik söylemi ortaya konacaktır.

Süleymaniyye'nin metaforik söylem çözümlemesi

Metafor dendiğinde genellikle dilin ortalama kullanımından bir sapma durumu anlaşılır. Eğer dilde herhangi bir sapma yaşıyorsa evvela bu, düşüncedeki değişimden kaynaklanır. Dolayısıyla metaforik söylem tıpkı metafor gibi kültürel gerçekliğin inşasıyla ilgilenir. Metafor, anlamın başka bir anlama taşınması durumunu ifade ederken metaforik söylem ise tarihsel arka planda bir söylemin, başka bir söylemin yerini aldığı göstergeler alanına işaret eder. Kısacası metaforlardan söz edilirken genel olarak dilsel araç, metaforik söylemle de bu araçların taşıdığı düşünce biçimi ya da sözcük dağarları kastedilmektedir. Burada, geleneksel düşünceyi yeniden “okuma” imkânı sunan metaforik söylemlerin *Süleymaniyye'nin* sınırlarına hangi noktalarda temas ettiği tartışılacaktır.

Senâyi'nin *Süleymaniyye'si* mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Bununla birlikte vaka anlatımları dışında medhiye, hicviye, tarih gibi bölümlerin yazımında gazel, kaside, kıt'a, murabba ve terakib-i bend nazım şekillerinden de faydalanılmıştır (Düzenli ve Akgül, 2018: 14). Eserde özellikle ana hikâyenin anlatıldığı bölümlerin, eserin yazılış amacına da uygun şekilde, sanat kaygısından uzak bir dille yazıldığı görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın sefer ve savaşlarının tasvir edildiği bu bölümler, konuşma diline çok yakın, sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Elbette ki Süleymannameler tarihî malumatı aktarma amacıyla yazıldıklarından her ne kadar edebî yön ikinci planda tutulsa da *Süleymaniyye'ye* yerleştirilmiş gazel, kaside vb. şiirlerde vezne hâkimiyeti ve hayal zenginliğiyle Senâyi'nin sanat kudretini göstermeyi de amaçladığı aşikârdır. Müellifin 3526 beyitlik bu mesnevisinde klasik tertip yöntemine uygun olarak münacat, naat, padişah medhiyesi ve sebab-i telif bölümlerinden sonra Kanuni Sultan Süleyman'ın doğuya ve batıya yapmış olduğu seferlere yer verilmektedir. Bunun yanı sıra Kanuni'nin Belgrad Seferi'nden Karaboğdan Seferi'ne kadarki dönemde cereyan eden eğlenceler, düğünler, isyanlar ve merasimler gibi daha pek çok hadise de söz konusu edilmiştir. Oldukça hacimli sayılan eserdeki söylemlerin tamamı çalışmanın sınırlarını aşacağından seçilen örnek beyitler üzerinde inceleme yapılacaktır.

Eserinde samimi bir üslûp kullanmaya özen göstermiş olduğu anlaşılan Senâyi, bu yolla okuyucunun ilgi ve dikkatini daima diri tutmaya çalışır. Söylem çözümlemesinde söylemin etkileşimsel özellikleri diyaloglarda ortaya çıkar. Bu noktada, söylemde kim kime hitap eder ve anlatıcı amacına ulaşmak için ne tür bir strateji izler gibi sorularla metin çözümlenmeye çalışılır. Senâyi de eserin birçok yerinde “ey birader, ey dilâver, ey karındaş, ey merd-i fâhir, ey merd-i hoş-hû, ey sûfi, ey yâr” (Düzenli ve Akgül, 2018: 50) gibi samimi hitaplar ile okurun esere odaklanmasını kolaylaştırmaya gayret göstermiştir.

Süleymannameler pek çok konuda birincil veya ikincil kaynak sayılırlar. Ancak bu eserlerin ortak özelliklerinden biri, genellikle resmî ideolojiyi yansıtmaları ve yaşanan hadiseler karşısında çoğunlukla iktidarın tarafını tutmalarıdır. Esasen bu eserlerin pek çoğunun yazarının, devlet teşkilatında görevli olduğu ve hatta bu eserlerden bazılarının bizzat padişah emriyle yazdırıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu eserler, padişahın ve üst düzey idarecilerin ideolojilerine aykırı ve aleyhlerinde söylemler içermezler. O hâlde Süleymannameler de büyük oranda resmî tarihlerin taraflı tutumunu ve eksikliklerini barındırır (Severcan, 1999: 304). Senâî'nin *Süleymaniyye*'si de benzer şekilde resmî ideolojiyi yansıtan taraflı bir söyleme sahiptir denebilir. Bu taraflı söylemin odağındaki temel kahraman ise şüphesiz eserin adına düzenlendiği Kanuni Sultan Süleyman'dır. Burada özellikle Ahmed Paşa'nın güneş redifli Fatih Sultan Mehmed medhiyesinden itibaren gelenekselleşmeye başlayan "padişah güneştir" kavramsal metaforu, Senâî'nin başta 34 beyitlik "güneş" redifli medhiyesi olmak üzere mesnevîde pek çok beyitte söylemin ana unsuru olur. Dördüncü felekta yer alan ve "gök sultanı" olarak vasıflandırılan, kuvvetin ve güzelliğin sembolü güneş, Klasik Türk edebiyatında kozmik âlem içerisinde üzerinde en çok durulan öğelerdendir. *Neyyir-i A'zâm* ve *Sultân-ı Muhteşem*, güneşin diğer adlarıdır (Onay, 2007: 171) ve diğer gezegenler ise onun hizmetini gören rütbeli kişilerdir. Güneş'in hükümdarlar için metafor olmasında bir önemli husus daha vardır ki o da "sahipkiran" olmasıdır. Sahipkiran, müneccimler tarafından son derece seçkin sayılan yaklaşma vaktinde, "Müşteri (Jüpiter) ile Zühre'nin (Venüs ya da Çoban Yıldızı) bir burçta toplandığı esnada doğmuş olan" anlamına gelir. Bu sıfat uğurlu, kutlu, bahtiyar, talihi yaver, daima muzaffer, galip ve cihangir hükümdarları ifade etmek üzere kullanılmıştır. Kaynaklarda II. Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman için fütuhatchi karakterlerini ve cihanşümül anlayışlarını güçlendirmek amacıyla sahipkiran sıfatının yakıştırıldığı bilinir (Alan, 2019: 443). Osmanlı padişahları içerisinde en uzun saltanat süren, özellikle siyasî ve askerî faaliyetleri ile Türk âleminin "Büyük Türk"ü, Avrupa âleminin "Muhteşem Süleyman"ı olarak şöhret kazanan (Uçan Eke, 2014: 72-73), hüküm sürdüğü devri Türk tarihinin her yönüyle altın çağına çeviren, ilim ve sanata da büyük önem vermiş olan Kanuni Sultan Süleyman için "güneş"ten daha iyi bir metafor yoktur. Nitekim güneşe mensup olanlar kuvvet ve kudret sahibi, güzelliğiyle dikkat çeken, merhametli, lider özelliklerine sahip kişilerdir (Uçan Eke, 2014: 73). Klasik Türk edebiyatında daha çok ışığı, parlaklığı ve ısıyı dolayısıyla ele alınan güneş hem benzeyen hem de benzetilen durumundadır. Yüzüne bakılmayışı, gözleri yaşartması ve kamaştırması edebî sanatlarla yol açan güneş, ışığını dünyadaki her yere dağıttığı için de cömertlik sembolüdür. Bütün bu göndermeleri dolayısıyla *Süleymaniyye*'de "padişah güneştir" metaforik söylemi Kanuni Sultan Süleyman'ı yüceltmek için kullanılmıştır:

İy şü'â-ı devletünden geydi nûr-efser güneş

İrtifâ-ı şevketünden buldı zîb ü fer güneş SS 762

Güyyiyâ gülzârdur eflâk-i çarh iy şeh-süvâr

Oldı ezhâr-ı nücûm içre gül-i ahmer güneş SS 80

Klasik Türk şiirinin başlıca metaforlarından olan "gül", tabiatın bir parçası olarak şairlerin en önemli söylem araçlarından biri olmuştur. Klasik Türk şiirinde sevgiliye en çok benzeyen çiçek olarak görülen gül, Hz. Muhammed'in de bir sembolüdür (Sarı, 2017: 69). Osmanlı şiir coğrafyasında gül; rengi, şekli, kokusu, gösterişli oluşu ve benzeri özellikleriyle adından sıklıkla söz ettirmiştir. Öyle ki pek çok şair gül redifli gazeller ve gül kasideleri kaleme alır. Bunlar arasında Necâtî, Fuzûlî, Lâmi'i Çelebi ve Hayâlî'nin yazmış oldukları kasideler, hayal bakımından oldukça dikkati çeker. Senâî de *Süleymaniyye*'sine

2 Çalışma boyunca "SS" Senâî'nin *Süleymaniyye*'sinin kısaltması olarak kullanılacaktır. Yanındaki sayılar ise beyit numaralarını işaret eder.

Kanuni medhiyesi olarak 29 beyitlik bir “gül kasidesi” eklemiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde söz ettiği o çok meşhur “saray istiaresi” kavramının baş rollerini “güneş” ve “gül” teşkil eder. O, bu çerçevede gülü gösterişli oluşu nedeniyle tıpkı aslan gibi bütün Orta Çağ ve Rönesans edebiyatlarında görüldüğü üzere hükümdara ve hükümdarın Orta Çağ hayallerindeki sembolü olan güneşe benzetir. Senâyi'nin yukarıda örneklenen güneş kasidesinde de gül ve güneşin aynı beyitte Kanuni için metafor olması bunun bir delilidir. Esasen gül, sadece şiirde değil bütün Osmanlı sanatında en yaygın ve devamlılığı olan çiçek çeşididir. “Padişah güldür” kavramsal metaforu ile Senâyi, gülü ilk beyitten son beyte kadar Kanuni Sultan Süleyman'ın övgüsünün bir anlatım aracı olarak kullanır. İnsanı tabiatın merkezine yerleştiren şairler için “gül” en güçlü metafordur. Öyle ki asrın en büyük şairlerinden Fuzûlî de Kanuni Sultan Süleyman için bir “gül kasidesi” yazar. Onun bu kasidesi T. Kortantamer'in tespitiyle hem anlatım tekniği yönünden hem de biçim-öz kaynaşması ve varlık bütünlüğü ile kusursuz bir örnektir (1993: 415). Fuzûlî'nin kasidesi gibi aynı memduha yazılan Senâyi'nin kasidesi de oldukça başarılıdır. Aşağıdaki örnek beyitte Senâyi, güzelliğin Kanuni'nin lütuflarının eliyle süs ve saygınlık kazandığını, gülün seçkin olanının bu nedenle baş üstünde tutulduğunu söyler. Senâyi'nin bu beytinin söylemi çözümlendiğinde kelimelerin her birinin Kanuni için özel seçildiği görülecektir. “Dest-i eltâf” terkihiyle onun hükümdarlık vasfı olan cömertliği vurgulanırken, “buldı zînet ü i'zâz hüsn” söylemi ile Kanuni'nin kuyumculuk vasfı öne çıkarılmaktadır. Bir irsal-i mesel barındıran “tutdılar baş üstüne muhtâr-ı gül” söylemi ise hem gülün sarık arasına takılması âdetinden hareketle gerçek anlamını hem de “izzet ve ikram ile çok iyi ağırlamak” mecaz anlamını düşündürmektedir. “Muhtâr-ı gül” terkihi ise gülün sembolü olduğu Hz. Muhammed'in aynı zamanda Ahmed-i Muhtar oluşunu anımsatır:

Dest-i eltâfunla buldı zînet ü i'zâz hüsn

Anun-içün tutdılar baş üstüne muhtâr-ı gül SS 112

Aşağıdaki beytinde de Senâyi, şairane tefahür ile Kanuni gibi yüce bir hükümdarı metheden şairin de buna yaraşır kudrette olduğunu ifade etmek ister. Senâyi, bu defa gülün kokusu, rengi ve şeklini ön plana çıkararak Kanuni'nin yaratılışının kokusunu vafsetmek için “rengîn sözümle söyledüm” der. Öyle ki gül şiirlerini işitenlerin onları altın varakta yazdıklarını belirtir. Osmanlı'da üretilen el yazma eserlerde altının, kitabın tezhibinden hattına ve cildine kadar kullanılan vazgeçilmez bir malzeme oluşunun, maddî değeri dışında, renginin taşıdığı sembolik anlamdan da kaynaklandığı söylenebilir. Altının rengi olan sarı, devletin merkez hâkimiyetini ve kudreti temsil eder. Ayrıca padişah, paşa, bey, altıncı, kuyumcu, kalkancı, kazzaz, sarraf gibi makam, meslek ve sanatları simgeleyen güneşin de rengi olan sarı, onun parlaklığını yansıtan yıldız ve varak ile bir değer ve statü sembolü taşır (And, 2007: 363-365). Bu bağlamda hanedan üyeleri ve seçkin Osmanlılar, altın yıldızlı tezhiplerle bezenmiş kitaplara sahip olmak için servet ödemekten çekinmemişlerdir. Şüphesiz bir şair için de sözlerinin tezhipli eserlere nakşolarak ölümsüzleşmesi gurur duyulması bir durumdur:

Bûy-ı hulkun vasfını rengîn sözümle söyledüm

Yazdılar altun varakda işidüp eş'âr-ı gül SS 125

Kanuni'nin en önemli fetihlerinden biri Belgrad'dır. Kendisinden altmış yedi yıl önce dedesi Fatih Sultan Mehmed, Belgrad'a saldırmış ve kalenin birkaç kulesini yıkmıştır. Ancak Erdel Voyvodası Jan Hunyad, Tuna ve Sava'dan gemilerle asker gönderip kendisi de zırhlı Macar süvarileriyle ilerleyerek kaleye birçok top yerleştirmiştir (Celalzade Mustafa Çelebi, 2011: 40). Fatih Sultan Mehmed, Jan Hunyad'ın bu karşı taarruzu karşısında geri çekilmek zorunda kalmış ve Belgrad'ı ele geçiremeden dönmüştür. Dedesinin ele geçiremediği Belgrad'ı fethetmeyi aklına koyan Kanuni bu seferi çok önemser. Uzun hazırlık döneminden sonra gerçekleşen savaş her iki taraf için de zorlu geçer (Celalzade Mustafa Çelebi, 2011:

49). Süleymannamelerdeki anlatımlara göre Belgrad'ın kapılarının açılması Kanuni'nin ordusu için dahi kolay olmamıştır. Zayıat her iki taraf için de çöktür. Hatta savaş meydanında kalan cenazeleri gömmek için ateşkes bile yapılmıştır. Senâyi de manzum *Süleymaniyye*'sinde bu sahneleri oldukça etkileyici bir söylemle tasvir eder. "Beyân-ı Feth-i Belgrad" bölümünde söylemdeki taraftarlık ise çok açık şekilde kendini beyan eder. Osmanlı askerleri şehadet şerbetiyle nasiplenip cennette sancak açarak Peygambere komşu olurken, kelleleri "top taşı"na teşbih edilen düşman askerleri "leş" söylemi ile aşağılanır. Hisarların hendeklerinin ve sokakların düşman askerlerinin leşleriyle dolu olduğu savaş meydanları *Süleymaniyye* boyunca tasvir edilir:

Şehâdet gâziler idüp menâsıb
Livâ-yı 'adna olmuşlardı sâhib SS 285

Şehîd olmağa sâ'iyidi asker
Behiştî gâzilerdür dir peyamber SS 287

Sokaklar lâşe-i a'dâdan oldı
Hisârın hendeki hem dahı toldı SS 292

Atılup kal'aya topân-ı cân-keş
Dokundukda 'adûyı eyleyüp leş SS 534

Gelen bânân çekerdi lik piş-keş
Kılıç vehminden anlar olmaya leş SS 578

Şehîdân ehli terk-i dehr kıldı
Makâm-ı cennete togrı iriştî SS 693

Yaturdı kelleler top taşı gibi
Görenler dirdi düşmen başı gibi SS 683

Kanuni Sultan Süleyman, Belgrad'ın fethinden sonra yönünü güneye çevirir. Muazzam bir Osmanlı donanması ve ordusu ile yaklaşık altı ay süren kuşatmanın ardından Rodos'u fetheden Kanuni, böylelikle Akdeniz'deki güvenlik ve hâkimiyeti güçlendirmiş oldu. O tarihten sonra Osmanlı hâkimiyeti 1912'de İtalyanlar Trablusgarp Savaşı sırasında burayı alana kadar devam eder. Fatih Sultan Mehmed'in donanması daha önce bu adayı St. Jean Şövalyeleri'nden almak için yeterli olmamıştı. Nitekim Kanuni zamanına kadar Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki gücü bu şövalyelerin deniz gücünden dahi geridir (Celalzade Mustafa Çelebi, 2011: 53). Fatih'in torunu Muhteşem Süleyman'ın Rodos'u fethi *Süleymaniyye*'de oldukça ayrıntılı tasvir edilir. Senâyi'nin Rodos'un fethine yazdığı tarihte ise Kanuni Sultan Süleyman "din ve devletin güneşi" ve "saltanatın ayı" vasıflarıyla yüceltilir ve hükümdar olarak Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olarak sunulur:

Âftâb-ı dîn ü devlet mâh-tâb-ı saltanat

Pertev-i hurşîd-i rif'at sâye-i Rabbü'l-enâm SS 444

Süleymaniyye'de savaş sahnelerinin tasvirinde metaforik söylem olarak gök hadiselerinin kavramsal boyutundan yararlandığı görülür. Kale bentlerini dövmeye yarayan Osmanlı'nın "darbzen" ve "badoloşka" toplarının sedaları şimşekli gök gürlütüsü ile metaforik söyleme dönüşürken kan dökücü zalim okları yağmur gibi yağıp zafere taşıyan yel gibi eserler:

Sadâ-yı zarb'zân u badoloşka

Gürülderdi çü berk-ı ra'dâsâ SS 377

Yağup yağmur gibi her tîr-i hûn-rîz

Eserdi dahı yiller nusret-âmiz SS 378

Kanuni'nin seferleri *Süleymaniyye*'de işlenirken en çok kullanılan metaforik söylemlerden biri de "kuşlar"a dairdir. Bunlar arasında "doğan" başı çeker. Tarihte küresel bir uğraş olarak karşımıza çıkan, temelleri Uzak Doğu Asya'ya dayanan ve oradan da Orta Doğu'ya yayılmış olan "doğançılık" birçok milletin tarihinde önemli yer tutar. Orta Çağ Avrupa'sında da asaletin, gücün ve zenginliğin sembolü olan bu kuşlar itibar görmüş ve ateşli silahlar yaygınlaşana kadar da popülerliğini korumuştur (Kıran, 2015: 148). Birçok Türk devletinin saraylarında da rağbet gören doğancılık, Osmanlı Devleti'nde ise oldukça gelişmiştir. Öyle ki padişah, İstanbul içindeki ve dışındaki saraylarına giderken ya da sefere çıkacağı vakit doğancılar da kendisine eşlik eder (Kıran, 2015: 153). Osmanlı'da idari, ekonomik ve edebî bir uğraş olarak göze çarpan doğancılık, *Süleymaniyye*'de de söylemin bir unsuru olur. Avcılıkta usta olan bu kuşlar savaşta atılan topların metaforu olurken bir üst katmanda bu kuşun düşmana "ejder" gibi görüldüğü söylenerek güce ve korkutuculuğa göndermede bulunulur. Bilindiği gibi devasa kanatlara sahip bir sürüngen hüviyetindeki "ejderha" ağzından ateş çıkaran, yıkıcı ve yok edici vasıflarıyla tanınan efsanevi bir yaratıktır. Beyitte ejderha ve yumurta benzetmesinin arka planını, bu ateşli silahların ve özellikle de topların ağzından ateş çıkması ile namluda kullanılan ejderha süslemeleri oluşturur. Ayrıca toplarda kullanılan güllerin şekil ve ebatlarından dolayı ejderha yumurtasının, metafor olarak şairin muhayyilesinde tezahür etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla askerin avcı bir doğan gibi gönderdiği topların alevlenerek uçuşu şairin söylemine "ejderha" metaforu ile akseder:

İlerüye gider toğan-ı server

Görinür düşmene mânend-i ejder SS 497

Şikâr itmek için şâhîn-i devrân

Yuvadan murgı eyler taşra perrân SS 638

Kimi zaman da mektup taşıyan kuşlar gibi haber uçuran ulakların kanat çırpıtığı söylenerek "ulak haberci kuştur" metaforu ile anlatım güçlendirilir. "Posta erleri", "ilk hava postacıları" gibi adlarla anılan posta güvercinleri Osmanlı'da haberleşmede yaygın şekilde kullanılmıştır. *Süleymaniyye*'de de at üstünde fırtına gibi uçarak haber taşıyan ulaklar muhabere güvercinlerine benzetilmiştir:

Olur perrân her sûya ulaklar

Tuyûr-ı nâmedârân gibi ezher SS 927

Süleymaniyye'de I. Viyana (Beç) Kuşatması'nın anlatıldığı bölümde Kutsal Roma Cermen İmparatoru I. Ferdinand elçi göndererek Kanuni'den Budin'i talep eder. Öyle ki askerini toplayan I. Ferdinand aşağıdaki beyitte de söylendiği gibi zorla Budin tahtını ele geçirip Erdel'e "câm-ı zehir"i içirmek ister. Kanuni Sultan Süleyman ise buna şiddetle karşı çıkarak İmparatorun emeline ulaşmasını engelleyecektir. Burada "zehir etmek", "kadeh dolusu zehir içirmek" metaforik olarak düşman için işleri zora sokarak, iyiyken kötü duruma düşürmek anlamıyla söylemi zenginleştirmektedir:

*Budim tahtın alalum zarb u kahrı
İçürüp Erdele biz câm-ı zehri SS 881*

Benzer şekilde tarihte Alaman Seferi olarak da bilinen Kanuni'nin Alman diyarını fethetmek için gittiği ve Kösek (Güns) Kalesi'nin alınmasıyla sonuçlanan seferin anlatıldığı bölümde de Osmanlı askerinin "kâfir" diye hitap edilen düşmana "mey" yerine "zehir" içirdiği söylenir:

*Şeh-i âlem ki oldur hüsrev-i dehr
İçürdi mey yirine kâfire zehr SS 1159*

*Eyledi seyrân Alaman illerin
Yakıben yıkmağa bânân illerin SS 1215*

Senâyî, sefer sırasında Belgrad Kalesi'nin yakınındaki Sava Nehri üzerine kurulu olan köprünün ihtişamını bir gazelle anlatır. Suyun üzerine akseden köprünün görüntüsü şairin muhayyilesinde "yeni ay"ı veya "dudak"ı çağrıştırır ve istifham ile "böyle dersem şaşılır mı" diyerek bu mimari eser karşısındaki hayranlığını ve duyduğu heyecanı okuyucuya da aktarmaya çalışır:

*Mâh-ı nevdür disem aceb mi cisir
Şekl-i âb üzre yâhu leb mi cisir SS 1198*

Senâyî bir manzume ile Vezir İbrahim Paşa'yı da övmekten geri durmaz. Medhiyesinde, birçok kaderin iki dudağının arasında olduğu İbrahim Paşa'nın kudretini ifade etmek için onu nefesi ile can bağışlayan İsa Peygamber'e benzeter. Sözlerinin ne denli değerli olduğunu belirtmek için ise inci, yakut gibi cevherleri metafor olarak kullanır, buna göre "söz cevherdir":

*Sözün İsâ demîdür cân başışlar
Dür ü yâkût arasında güher bih SS 1275*

Senâyî, yalnızca Kanuni'ye ya da vezirlere değil bahsi geçen savaş ve fetihlerde asıl kahraman olan isimsiz binlerce askere de medhiye söyler. On altı beyitlik "asker" redifli medhiyesinde askerinin ahvali karşısında oldukça kederlenen şairin sinesinde çıkan âh, Sultanın ordusunu ateşleyecek kudrettedir. Ardından "mum metaforu" ile somutlaştırılan söylemde şair baştan başa mum gibi yanmak ve askeri de alevlendirmek ister:

*Yakup ordı-yı sultânide âteş âh-ı sînemden
Yanam başdan başa ben şem' gibi hem yakam asker SS 1296*

Savaş, özünde bir strateji oyunudur. Senâyî de Macaristan topraklarında bulunan Kösek (Güns) Kalesi'nin fethini anlattığı bölümde, yirmi güne yakın süren kuşatma esnasında yaşananları "satranç

oyunu"na benzetir. Kaybedeceğini anlayan düşmanın kaleyi teslim ettiği bu kuşatmada, satranç oyunundaki piyona benzetilen Osmanlı piyadesi küffar ordusunu zekâsıyla mat eder. Nitekim kalenin etrafında yer alan geniş bataklıklar Osmanlı askerine oldukça eziyet ve maddi zayıat vermiştir (Düzenli ve Akgül, 2018: 66). Lağımcların başarısız olmasından sonra Padişahın emriyle kalenin önüne odunlar yığılmış ve asker bu odun seddini köprü gibi kullanarak surları aşmayı başarmıştır:

Bu hâl ile güzer olurken evkât

Piyâde ehl-i küffâr oldılar mât SS 1461

Senâyi, Kösek Kalesi'ni fetheden Kanuni Sultan Süleyman'ın adaletini ve merhametini de methetmekten kendini alamaz. Her ne kadar küffar ordusu mat edilse de hiçbir kılıçtan geçirilmemiş, hiçbir kadın ya da erkek esir alınmamıştır. Öyle ki "cihan hâkimi cömertlik sahibi Sultan"ın bu tavrını gören "dinsiz kafirler" ona hayran olup kin tutmamışlardır:

Kılıçdan geçmedi küffârı hergiz

Esîr olmadı hem oğlan-ıla kız SS 1497

Ki cümle işiden küffâr-ı bî-dîn

Ola hayrân (u) hayret tutmaya kin SS 1499

Senâyi'nin *Süleymaniyye*'sinin bir gayesi tarihî malumat vermek ise diğer önemli gayesi de şüphesiz Kanuni Sultan Süleyman'ın kahramanlıklarını överek onu ölümsüzleştirmektir. Şair, daha önce yaşamış kudretli tarihî-efsanevi şahsiyetlere telmihte bulunarak Kanuni'nin en az onlar kadar kudretli bir kahraman olduğunu söylemine yerleştirir. Buna göre Kanuni Sultan Süleyman tıpkı yönetimdeki gücüyle meşhur Fars hükümdarı Dârâ gibi, tıpkı Makedonya Kralı Büyük İskender gibi karanın ve denizlerin hâkimi bahtiyar bir hükümdar olarak sunulur. O, âlemin güneşidir ve nasıl güneş insan, mekân vb. ayırt etmeksizin ışınlarını yeryüzüne dağıtıyorrsa Kanuni de yedi iklimin fatihi olarak adaletini ayırt etmeksizin herkese gösterir:

Pâdşâh-ı berr ü bahr u kâm-bîn ü kâm-yâb

Oldurur bu dünyada Dârâ vü İskender gibi SS 1723

Mîhr-i âlemdür ziyâ-yı adlîni rûşen ider

Heft-ekâlîmün olupdur fâtihi Dâver gibi SS 1725

Kanuni Sultan Süleyman'ın çoğunlukla seferlerine ve fetihlerine odaklanılan Senâyi'nin *Süleymaniyye*'sinde esasen bir cihan sultanı olarak kılıcını "barış" için arşa kaldırdığı ve kâfir düşmanın kalbinde ateş yakarak onları barışa müptela ettiği söylenir. Bu da söyleme, mazlumun hakkını gözetip adalet dağıtmak üzere yola çıkan padişahın aslında savaştan yana değil barıştan yana olduğu şeklinde yansır. Burada padişahın gösterdiği kahramanlık, yaptığı savaşlar ve öldürdüğü düşman sayısının fazlalığından kaynaklı olarak kılıcının arşa asılması ile dikkate sunulur. "Kılıcı asmak" deyimini, rakibe ve düşmana korku salmak için ve aynı zamanda bir hüner gösterisi olarak yapılan ritüelî işaret eder. İkinci beyitte de "kalb" kelimesi ile düşmanın kalbinde bir korku ve evham yaratması ifade edilse de özellikle savaş tasvirlerinde bu kelime, ordunun en güçlü cenahı olan merkez ordusuna bir göndermedir:

Sen ol şâh-ı cihansın kim kılıcun

Asıldı arşda olundu tâ sulh SS 2230

Yakupdursın adû kalbinde âteş

Kamu küffâr oldı mübtelâ sulh SS 2331

Rûm iklimi yine adl-ile dâd olmag-içün

Asker-i Nusret ile şâh-ı Süleymân geliyor SS 3065

Senâî, *Süleymaniyye*'sinde fırsat buldukça Kanuni Sultan Süleyman'a dua edip Tanrı'ya niyazda bulunarak padişahın ömrünün uzun, bahtının açık olmasını ister:

Pâdşâhun ömri olsun ber-mezîd

Tâli'i mes'ûd u bahtı hem sa'îd SS 1220

Senâî'nin bu manzum *Süleymaniyye*'sine yerleştirmiş olduğu gazeller ise okurun dikkatini toplayıp esere akıcılık sağlaması bakımından oldukça önemli bir işleve sahiptir. W. G. Andrews'a göre gazelin tasvir edici bir özelliği vardır (2000: 139). Gazel, dünyayı resmeder ve dünya üzerine konuşur. Dramatik işlevi de olan gazelin esasen bir oyun metni olduğunu belirten W. G. Andrews'a göre gazel, çoğu kez bir senaryo işlevi görür. Bütün bu özelliklerinden dolayı gazellerin mesnevilerde, en yüksek duygusal gerilim noktalarına yerleştirildiğini ve karakterlerin duygusal hâli üzerine bir yorum veya o duygusal hâlin genişletilmesi işlevi gördüğünü belirtir (2000: 140-141). Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan *Süleymaniyye*'ye Senâî'nin yerleştirdiği gazeller de kritik noktalarda devreye girerek söylemi etkileyici kılar. Özellikle fetihlerin ardından söylenen gazeller, coşkuyu ve gururu aktarmada oldukça etkilidir. Şairin gazeller için seçmiş olduğu redifler ise metaforik olarak söylemi daha da derinleştirerek anlatımı zenginleştirmektedir. Gazellerin rediflerinin metaforik göndermelerinin daha açık görülmesi açısından oluşturulan anlatım tablosu şu şekildedir:

Gazelin Redifi	Beyit Sayısı/Aralığı	Konusu
-er ilçi	7 (1139-1145)	Şah Tahmasb'dan gelen elçinin düştüğü aşağılayıcı durum.
mi cisir	5 (1198-1202)	Belgrad Kalesi yakınlarındaki Sava Nehri üzerine kurulu olan köprüünün ihtişamı.
'alem	7 (1265-1271)	Alem çekmenin düşmana nasıl korku salıp padişahı temsilen nasıl güç sembolü olduğu.
batak	12 (1355-1366)	Ordunun Alaman Seferi sırasında Üngürüs civarında balçıkla mücadelesi.
ateş	8 (1557-1564)	Seferler sırasında Osmanlı ordusunun Alaman ve İşbanya diyarlarını nasıl ateşe verdiği.
azık	7 (1655-1661)	Alaman Seferi'nde Kösek Kalesi'nin fethinden sonra Osmanlı ordusunun çektiği kıtlık ve açlık.
âblar	7 (1694-1700)	Balkan coğrafyasında yer alan nehirlerin tasviri.
ecel	6	Osmanlı askerlerinin şehadetlerinden hareketle ölüm.

	(1783-1788)	
sefer	7 (1886-1892)	Kanuni Sultan Süleyman devrinde düzenlenen seferler.
su	6 (1911-1916)	Alaman Seferi sırasında Murg Nehri'nin aşılması esnasında yaşanan zorluklar.
duman	7 (1991-1997)	Hırvat Dağları'nda Osmanlı ordusunun sis ile mücadelesi.
cemel	5 (2087-2091)	Develerin seferlerde asker için ne denli faydalı bir hayvan oluşu.
şikâr	5 (2120-2124)	Padişahlar için avın önemi.
seyr	11 (2150-2160)	Zevk ve sefa eğlencelerinin ruha iyi gelmesi.
sulh	9 (2223-2231)	Her ne olursa olsun barışın daima savaştan iyi olduğu.
feth	5 (2321-2325)	Osmanlı ordusunun Kızılbaşların üzerine yürümesi ve Kürt Şeref'in öldürülmesi.
şehri	5 (2700-2704)	Bağdat şehrinin güzelliği.
hurma	9 (2705-2713)	Bağdat'ta askerin karşılaştığı hurma bahçelerinin güzelliği.
ılgar	9 (2977-2985)	Yedi iklimin sultanı Kanuni Sultan Süleyman'ın düşmanın üzerine nasıl at sürdüğü.
-i ihsân	9 (3033-3041)	Cömertlik sahibi padişahın umulan ihsan.
geliyor	5 (3061-3065)	Sultan Süleyman'ın adalet dağıtmak üzere geliyor olması.
icâzet	6 (3074-3079)	Padişahın askere izin vermesi.
-i Üsküb	5 (3210-3214)	Padişahın sefer sırasında konakladığı Üsküb şehri.
-i müşkil	5 (3231-3235)	Üsküb'ten Avlonya'ya gidilirken Arnavut Dağları'ndan geçmenin müşkülü.
-i akın	5 (3406-3410)	Gaza için yapılan akınlar.

Tabloda da açıkça görüldüğü gibi şairin seçmiş olduğu redif kelimeler ve yek-ahenk gazellerin konuları tamamıyla *Süleymaniyye*'nin genel konusuna uygun bir şekilde eserin anlatımını ve metaforik söylemini destekler mahiyettedir.

Sonuç

Söylem çözümlemesi, kişilerin ve kurumların belirli sosyokültürel çevrelerde ve metinlerde dili nasıl kullandıklarını, dile nasıl anlam yüklediklerini ve bu anlam doğrultusunda kendi gerçekliklerini nasıl yarattıklarını ele alır. Tercih edilen iletişim yapılarının sosyokültürel normlar ve beklentilerle olan ilişkisini araştıran söylem çözümlemesindeki temel vurgu ise söz konusu iletişimin gerçekleştiği sosyal çevrenin, normların, güç ilişkilerinin özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesi üzerine olmaktadır. Bu çalışmada odağa alınan Senâyî'nin manzum *Süleymaniyye*'si her şeyden önce bir tarih metnidir. Tarih, insanoğlunun geçmiş, şimdi ve gelecek yolculuğunda şimdiyi anlamasını ve geleceğe dair de tasavvurlar geliştirmesini sağlayan bir disiplindir. Modern dönemler öncesinde tarih denince genellikle siyasi tarih anlaşıldığından ve siyasi tarih de çoğunlukla iktidar sahiplerine odaklandığından tarih yazım alanını iktidar sahipleri kontrol etme temayülünde olmuştur. Bu kontrol, kimi zaman Süleymanname yazımında da olduğu üzere bizzat tarih yazdırma kimi zaman da olaylar hakkında sansür uygulayıp geçmişin bilgisini unutturma şeklinde olmuştur. Kimi zaman ise müellif ya da müverrih dışarıdan baskı olmasa da iltifat beklentisiyle eserini iktidar sahiplerine arz ederek iktidar yanlısı bir söylem ile yazdıklarını otosansüre tabi tutmayı ya da sumayı tercih etmiştir. Y. İnce'nin de altını çizdiği gibi “tarihin gözleri doğrudur ve her ne kadar sükût ikrardan olsa da tarihçinin sükûtu daha ziyade inkârdandır.” (İnce, 2019: 363). Dolayısıyla Senâyî de *Süleymaniyye*'sinde Kanuni Sultan Süleyman'ın sefer ve fetihlerini Osmanlı'nın gözünden aksettirir. Bunu yaparken de pek çok metafordan yararlanarak söylemini destekler. Edebî-bilimsel inşalar olarak metaforlar; bir çağın, bir kültürün, bir ortamın yansımasıdır ve onları kullananların faaliyetlerini ve düşüncelerini ifade eder. Tarihî kaynaklarda Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı padişahları içerisinde en uzun saltanat sürmüş, özellikle siyasi ve askerî faaliyetleri ile Türk âleminin “Büyük Türk”ü, Avrupa âleminin “Muhteşem Süleyman”ı olarak şöhret kazanmış, hüküm sürdüğü devri Türk tarihinin her yönüyle altın çağına çevirmiş, ilim ve sanata da büyük önem vermiş bir hükümdar olarak tavsif edilir. Dolayısıyla eserde Kanuni için seçilen metaforlar onun bu yönlerini açığa çıkarıp vurgulayacak niteliktedir ki bu yönüyle eser, kendinden sonra yazılacak birçok tarihe de kaynaklık eder. Bir Osmanlı müellif ve müverrihinin bakış açısından anlatılan olaylar ve verilen bilgiler her ne kadar taraflı da olsa günümüz okuruna çok şey söyler. Bu söylem çözümlemesi göstermektedir ki her şeyden önce Kanuni Sultan Süleyman gibi kudret sahibi bir hükümdarın en büyük ideali, İstanbul fatihi dedesi II. Mehmed'i aşacak ya da ona yaraşacak bir padişah olmaktır. Nitekim kendine koyduğu hedefler ve icraatları bu doğrultudadır. II. Mehmed'in İstanbul'u aldıktan sonra kendisinin kayzer/imparator olarak anıldığı ve siyasi yapının da imparatorluğa evrildiği bilinmektedir. Bu başarısından dolayı II. Mehmed kendinden sonra gelenler tarafından fatih, imparator ve dâhi sıfatlarıyla anılmıştır. II. Mehmed devrini yazan Tursun Bey'in tarihinde Belgrad ve Rodos seferleri dahi başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen bir başarı hikâyesi gibi aktarılır. Fatih Sultan Mehmed'in alamadığı birbirinden uzak bu iki hedef, Kanuni'nin başarılı seferleriyle Osmanlı'nın olacaktır. Bu seferler ve fetihlerdeki mücadelesi ile başarıları *Süleymaniyye*'de övgü söylemleri ile tarihe kazanır. Sadece seferlerde değil medhiyelerde de Fatih ile yarışıldığı dikkati çeker. Fatih Sultan Mehmed için Ahmed Paşa tarafından yazılan meşhur “Güneş Kasidesi” ile boy ölçüşecek seviyede Senâyî, Kanuni Sultan Süleyman için bir “Güneş Kasidesi” kaleme alarak *Süleymaniyye*'ye yerleştirir. Görülmektedir ki her türlü tarihî, edebî metin üzerine gerçekleştirilecek söylem çözümlemesi ile dile nasıl anlam yüklendiği ve bu anlam doğrultusunda bireylerin ve toplumların kendi gerçekliklerini nasıl yarattıkları ortaya konabilir. Böylelikle de iletişimin gerçekleştiği sosyal çevrenin, normların, güç ilişkilerinin özellikleri tanıtılıp değerlendirilerek bireysel ya da toplumsal çıkarımlar yapılabilecektir.

Kaynakça

- Alan, H. (2019). “Sâhipkıran”. *İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, Ek-2, s. 443-444.
 And, M. (2007). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitolojyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Andrews, W. G. (2000). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*. (çev. Tansel Güven). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Büyükkantarcıoğlu, N. ve E. Yarar (2006). "Dil ve ikna: Türk politika söyleminde ikna edici önerme yapıları". *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. s. 91-113.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). "Söylemden ideolojiye eleştirel söylem çözümlemesi". *Dilbilim Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar*. (haz. A. Kocaman). Ankara: Dil Derneği Yayınları. s. 101-115.
- Celalzade Mustafa Çelebi (2011). *Kanuni'nin tarihçisinden muhteşem çağ Kanuni Sultan Süleyman Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*. (haz. Ayhan Yılmaz). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Coulthard, M. (1985). *An introduction to discourse analysis*. London: Longman.
- Çelik, H. & H Ekşi (2008). "Söylem analizi". *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 27 (1). s. 99-117.
- Ercan, G. S. ve P. Danış (2019). "Söylem, söylem çözümlemesi ve eleştirel söylem çözümlemesi: tanımları ve kapsamı". *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 6 (2). s. 527-552.
- Günay, D. (2013). *Söylem çözümlemesi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- İnce, Y. (2019). "Klasik dönem Osmanlı tarih yazımında oto sansür ve çarpıtma: beş olay bir sonuç". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (1). s. 341-368.
- Kıran, B. İ. (2015). "Osmanlı İmparatorluğu'nda doğancılık". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 2(5). s. 148-164.
- Kortantamer, T. (1993). "Gül kasidesi". *Eski Türk edebiyatı-makaleler*. Ankara: Akçağ Yayınları. s. 413-435.
- Onay, A. T. (2007). *Açıklamak dîvân şiiri sözlüğü*. (haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Birleşik Yayınları.
- Parini, J. (2022). *Şiir neden önemlidir?*. (çev. Güven Turan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Potter, J. & M. Wetherell (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Sarı, G. (2017). "Necâti Bey'in 'gül' redifli kasidesinde insan-tabiat ilişkisi". *folklor/edebiyat*. 23 (92). s. 63-78.
- Severcan, Ş. (1999). "Süleymanname". *Osmanlı*. (edt. Güler Eren). C. VIII. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 301-317.
- Sözen, E. (1999). *Söylem*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Tursun Bey (1977). *Târîh-i Ebü'l-Feth*. (haz. Mertol Tulum). İstanbul: Baha Matbaası.
- Uçan Eke, N. (2017). *Klâsik Türk edebiyatında metaforik üslûp*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uçan Eke, N. (2014). "Muhibbî dilinden Kanunî Sultan Süleyman'ın korkuları". *Korku kitabı*. (edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları.